

שלחו להדפסה

גודל פונט

בארץ

ראיון "כלכליסט": "שטייניץ בגד בשליחות האקדמית" פרופ' אילן גור-זאב מאוניברסיטת חיפה, חברו לספסל הלימודים של שר האוצר, תוקף בחריפות את התוכנית שלו להגדלת תקציב מערכת ההשכלה הגבוהה

הדס שפר

07:27, 01.09.10

"שטייניץ הוא איש אקדמיה, וכמו רבים אחרים, בהם נשיאי האוניברסיטאות, נהפכו לאויבים המסוכנים ביותר של העתיד האקדמי שלנו", אומר בראיון ל"כלכליסט" פרופ' אילן גור-זאב, המתמחה בפילוסופיה של החינוך באוניברסיטת חיפה. "בתור שר אוצר, הוא לא מבין שההשקעה באקדמיה היא ההשקעה הכלכלית הרווחית ביותר. התנאים שהוא מוכן להשקיע והתוכנית השש-שנתית יביאו בהכרח להרס האקדמיה".

שטייניץ צילום: אלכס קולומוסקי

פרופ' גור-זאב מכיר היטב את שר האוצר שעליו הוא מותח ביקורת. שניהם הגיעו מהמכון ללימודי היסטוריה ופילוסופיה של המדעים באוניברסיטת תל אביב, שם הכירו השניים במסגרת לימודי התואר השני והשלישי.

לא פשוט מבחינתו לתקוף את שטייניץ, בשל העבר וההיכרות. עם זאת, הוא מצר על הדרך שבה בחר שטייניץ במהלך השנים ומשווה אותו לנשיאי האוניברסיטאות שבגדו, לטענתו, בשליחות האקדמית.

"המשבר שאנחנו עומדים בפניו מבשר סכנה לעצם הקיום הלאומי במקום הזה. יש כמה בעיות יסוד שחייבים להכיר בהן לפני שמציעים תוכנית לטיפול במשבר ההשכלה הגבוהה בישראל, ונראה לי שהתוכנית החדשה אינה מכירה בהן ולכן אינה מאתגרת את האיומים והקשיים" - זו התמונה הקודרת שמתאר גור-זאב, בנוגע לתוכנית השש-שנתית להשכלה הגבוהה בארץ.

לפני כשבוע וחצי הצטופפו מול הפלאשים שר החינוך גדעון סער, שר האוצר יובל שטייניץ ופרופ' מנואל טרכטנברג, העומד בראש המועצה להשכלה גבוהה, והציגו את התוכנית שאמורה להציל את האקדמיה: [תוספת תקציב של 7.5 מיליארד שקל למוסדות האקדמיה](#) - שמונה אוניברסיטאות ו-21 מכללות - שתתפרס על פני שש שנים, הגדלת תקנים והקמת מרכזי מצוינות ועוד.

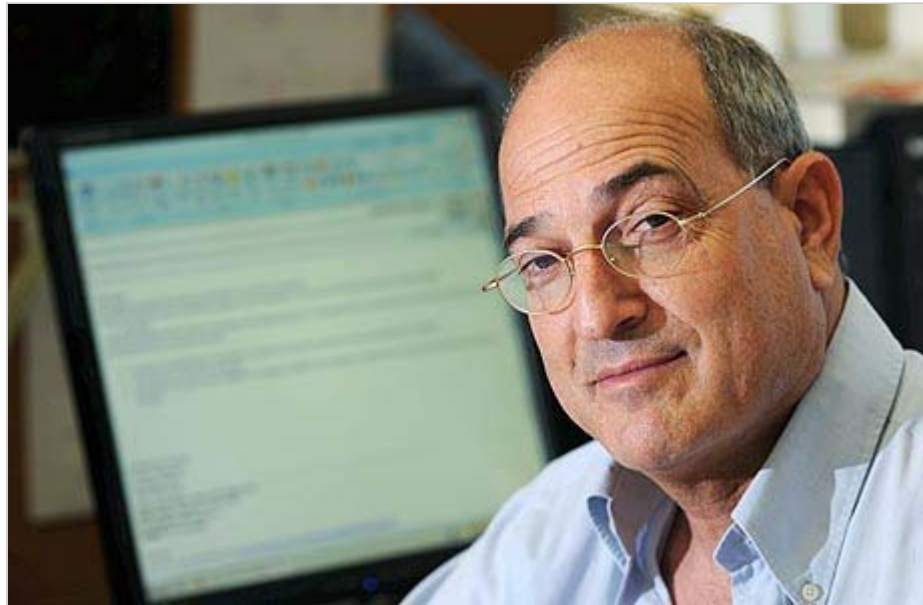
לדעת גור-זאב, שטייניץ היה צריך להוביל לדרך שתהפוך את האקדמיה למוסד נשגב שאינו מעורב בפוליטיקה, ויותר מכל בעל חופש ואוטונומיה מוחלטת. "הוא יכול ללכת בדרך אחרת, אבל מבחינתו זה יהיה חוסר אחריות כלכלית. ליובל שטייניץ יש אחריות אישית, וזו אכזבה גדולה שאיש אקדמיה מפנה עורף לערכים ולייעוד ההומניסטי".

"השגשוג של הכלכלה הישראלית שמותנה בפירות האקדמיה לא יימשך זמן רב. אנחנו חיים היום מפירות החופש האקדמי והאוטונומיה של הדורות הקודמים", הוא מזהיר.

"המשבר כבר כאן. מי שפוגש את הסטודנטים של היום, יכול לראות שבתוך עשר שנים האוניברסיטאות שלנו ייהפכו לאוניברסיטאות עולם שלישי".

בעוד שהשיח הציבורי מברך על שינוי המגמה וטוען כי אין לתקוף את תוספת התקציב הזעומה לאחר ייבוש תקציבי של עשור, גורזאב דווקא מזהיר כנביא זעם מפני מה שהוא מגדיר כקריסתה של האקדמיה. לא רק שהתוכנית אינה מוצלחת, לדבריו, אלא שהיא גם תגרום לתופעות ההפוכות שעמן היא מנסה להתמודד.

"אוניברסיטה שפתוחה להתערבות חיצונית בעזרת פיתויים או איומים כלכליים לא תוכל לשגשג כאקדמיה הומניסטית", הוא קובע נחרצות. "בעזרת המניפולציות החדשות תיהפך האקדמיה למפעל קפיטליסטי ואנטי-אינטלקטואלי, ובסופו של דבר תוליד פירות מדעיים פחותים ומצומצמים, בעלי פוטנציאל כלכלי הולך ויורד. הניסיון להחיל את הגיון השוק במסגרת הרפורמות האקדמיות החדשות יוביל בסופו של דבר לבריחת מוחות, שתעמיד בסכנה את עתיד המדינה".

פרופ' גור זאב. "הנובליסטים מרוויחים פה 20 אלף שקל, ויכולים להרוויח 200 אלף שקל במקום אחר" צילום: דורון גולן

האוניברסיטה כמשל

גורזאב (55) עוסק כבר שנים בשאלת עתיד האקדמיה בישראל, והוא גם חבר בקבוצת עבודה בינלאומית באוניברסיטת קיימברידג', שמנסה להציע כלים לתמודדות עם משבר האוניברסיטאות הגלובלי (ראו מסגרת). הוא נולד בחיפה ואת התואר הראשון שלו סיים באוניברסיטה שעל הכרמל. את התארים השני והשלישי סיים בבית הספר להיסטוריה של אוניברסיטת תל אביב, שם גם פגש לראשונה בבחור צעיר בשם יובל שטייניץ - לימים שר האוצר של ישראל.

כיום משמש גורזאב מרצה לפילוסופיה באוניברסיטת חיפה, ונחשב לאחד התיאורטיקנים המובילים בזרם הפדגוגיה הביקורתית. זה יותר מעשור שהוא מתריע על הרס האקדמיה בישראל בכתבי העת, בספריו ובכנסים שונים. לשיטתו, חוק ההשכלה הגבוהה מבטיח חופש אקדמי, והאוניברסיטאות אינן צריכות להיענות לצורכי השוק או לקפריזות של מקבלי ההחלטות.

לדעת גורזאב, ארבע בעיות יסוד נוצרו במהלך השנים בחברה הישראלית, ואם המנהיגים לא יכירו בהן, הם לא יוכלו לתת פתרון למשבר. "ההשכלה הגבוהה אינה עוד תעשייה או ביזנס שחל בו משבר כלכלי. אנחנו מדברים כאן על מפתח לשגשוג החברה הישראלית, לא על עוד משחק של נערי האוצר", הוא אומר. שנית, לדבריו "הסטודנטים שלנו חלשים יותר משנה לשנה. מי שמתכחש לזה לא יהיה מסוגל להציע תרופה". בנוסף, ההשכלה הגבוהה כבר אינה נתפסת כבעלת ערך בחברה הישראלית: "האמהות היום אינן רוצות ילד פרופסור, אלא ילד ששיג הישגים חומריים וסטטוס כלכלי". לבסוף, ישנה המדיניות: "שיטת הניהול של המערכת היא כביכול דמוקרטית, אבל בעצם פופוליסטית - בין אם בזיקה הלא נכונה בין האוניברסיטאות למכללות, ובין אם בחנק

הכלכלי המתמשך שהרס את האוניברסיטאות מבפנים", הוא אומר.

גור־זאב מסביר כי המנהיגים לא מכירים בבעיות אלה. "התוכנית החדשה אמנם מבטאת רגישות של קובעי המדיניות למשבר המתרגש לבוא והפוליטיקאים ופקידי האוצר אכן התחילו להבין את גודל המשבר. אולם התרופות שהם מציעים אינן מסוגלות להתמודד עם המחלה, כיוון שהן איבר מאיבריה. זהו מרשם ניאוליברלי שאמור להפוך את האוניברסיטאות לתחרותיות יותר בהקשר קפיטליסטי, לא למשובחות יותר במובן האקדמי. וכך, דרך משל, מעתה הן אמורות להציע 'שירות לסטודנטים' ולא עוד הכשרה מבחינה אינטלקטואלית, מוסרית ותרבותית".

"הסחורה היא ידע"

אחת התופעות שזוהתה בתוכנית הרב־שנתית כמקור לבעיה היא היחס בין מספר הסטודנטים למספר המרצים, העומד כיום על מרצה אחד לכל 24 סטודנטים. אחד מיעדי התוכנית הוא לצמצם את היחס הזה ל-1:22. "היחס בין מרצה לסטודנטים היה פעם 1:12", אומר גור־זאב. "לפי כל המחקרים, יש זיקה חזקה מאוד בין מצוינות אקדמית לבין היחס הזה. ממשלות ישראל ניסו להפוך את האוניברסיטאות ממוסד ייחודי לעוד זירה של יצרנות קפיטליסטית, שבה האוניברסיטאות משמשות כמפעלי הייטק יעילים".

תהליך עולמי

"באוסטרליה הבינו שטעו"

פרופ' גור־זאב: "הניסיונות לשנות את האוניברסיטאות או להיבנות מחדש על פי חוקי השוק הקפיטליסטי הם גלובליים"

הדס שפר

[לכתבה המלאה](#)

גור־זאב טוען כי האוניברסיטאות מנוהלות ונבחרות כמו עסק שהייעוד שלו מוגדר בהתאם לצורכי השוק. "הן כבר לא מכשירות סטודנטים כחלק ממבנה ייחודי וייעודי, אלא כזירת שירות שהסחורה בה היא ידע. המרצים נותני שירות והסטודנטים מקבלים קול וכוח מיקוח, ומובטח להם ששכר הלימוד לא יעלה. החברה מרמה את עצמה לאורך זמן וכורתת את הענף שעליו היא יושבת. לא ייתכן שהאוניברסיטאות יקבלו סטודנטים שאינם מתאימים בכלל לתואר ראשון - זו רמייה עצמית שלא תוכל להמשיך בלי שהאוניברסיטה תקרוס".

כדי להתחיל להזיז את הגלגלים לכיוון הרצוי צריך לדעתו להגדיל את התמיכה הממשלתית באוניברסיטאות לכ-10 מיליארד שקל בשנה, להגדיל את שכר הלימוד פי שלושה מהרמה הנוכחית, ולבצע סינון גדול יותר של הסטודנטים. "מי שמבטיח לסטודנטים ששכר הלימוד לא יעלה ושיש מקום ל-200 אלף סטודנטים - מרמה. אין מקום לכולם ולא כולם מתאימים, אלא אם יהפכו את האוניברסיטאות למכללות".

"האוכלוסיות החלשות יהפכו את האוניברסיטה למכללה"

נושא נוסף שעלה במסגרת התוכנית הרב־שנתית הוא הקמתם של 30 מרכזי מצוינות - מקומות שבהם יתרכזו כל המומחים ויקבלו תקציב גבוה - שמטרתם להשיב מוחות מחו"ל. "הקמת מרכזי מצוינות לצד או בתוך האוניברסיטאות היא השלב האחרון בחיסולה של האקדמיה הישראלית כפי שהכרנו עד כה", אומר גור־זאב. "במקום לדאוג לאוניברסיטה באופן כללי, הדאגה תתמקד במימון של פרימדונות - קומץ חוקרים - ושל זירות מיוחסות כאלה ואחרות. זהו הרס הסולידריות של הקהילה האקדמית. יש פה תפיסה של כוכבים במקום דאגה לקהילה האקדמית".

לטענת גור־זאב, הסיבה שזוכי פרסי הנובל

הישראלים נמצאים כאן אינה התגמול

המיוחד שהם זוכים לו: "הנובליסטים מרוויחים פה 20 אלף שקל, ויכולים להרוויח 200 אלף במקום אחר. אבל הם פה, אז למה להרוס את זה? כמובן שצריך לדאוג לסטטוס בחברה ולמשכורות, אבל יצירת מרכזים כאלה ומתן תגמול לא פרופורציונלי הם תפיסות שיהרסו את האקדמיה הישראלית".

גור־זאב מבקר גם את עידוד שילובן של קבוצות מיעוט באוניברסיטאות, דוגמת המגזרים החרדיים והערביים. במועצה להשכלה גבוהה מבקשים להרחיב את היריעה למקומות שונים ברחבי הארץ, ומציעים הכשרה תוך שימוש בפלטפורמה של האוניברסיטה הפתוחה.

גור־זאב טוען שמדובר ברמייה. "זהו שילוב של מורך הלב ופופוליזם של תפיסות

ניאו-ליברליות", הוא מסביר. "רוב הסטודנטים האלה אינם מוכשרים דיים, או שטרם קיבלו הכשרה מתאימה, ועליהם לקבל בשנתיים הראשונות תמיכה מיוחדת, שתאפשר להם לעמוד בסטנדרטים. בלא מערכת תמיכה מיוחדת וסיוע נוסף לאוניברסיטאות, כניסתם המסיבית של סטודנטים שרמתם האקדמית עוד יותר נמוכה מהממוצע העכשווי תהפוך את האוניברסיטאות למכללות. אני לא פוחד להישמע אליטיסט - אין לי עניין להתנסח בהתאם לציפיות של משטרת הפוליטיקלי קורקט".

עם זאת, גורזאב מסכים כי יש לפעול להכנסת אוכלוסיות מיעוט לאוניברסיטה: "אסור שנתרכז בנעילת השערים בפני אוכלוסיות שעד כה לא נכנסו לאוניברסיטאות. עלינו לדאוג לחינוך טוב יותר לכלל ילדינו, ובייחוד לטיפוח המצוינים שבשכבות הסוציו-אקונומיות הנמוכות, לטיפוח המחוננים שבקבוצות המיעוטים ולעידוד יחידים שאינם מתאימים לפי הסטנדרטים הרגילים, אך יש בהם פוטנציאל נפלא שהמחשבה הרוטינית והסטנדרטים הרגילים מסתירים או הורסים".

באשר להגדלת התקציב שלה זוכה סוף סוף האקדמיה אומר גורזאב כי מדובר בהשבת הגזילה, ומותח ביקורת גם על עמיתיו נשיאי האוניברסיטאות שנכנעו ללחצי הפוליטיקה. "אחרי יותר מעשר שנים של מצור כלכלי ומדיניות שיטתית של חנק האוניברסיטאות בישראל מחזירים רק חלק מהגזילה בתור תוספת מיוחדת ועוד מציגים תנאי - איבוד האוטונומיה של האוניברסיטאות, שעדיין מעוגנת בחוק ההשכלה הגבוהה 1953".

"לבשתנו, נשיאי האוניברסיטה משרתים את האידיאולוגיה הזאת ומשתפים פעולה נגד הקהילה שלהם. במקום לעמוד בראש המחנה הנאבק על עתיד האקדמיה ומתייצב נגד תהליך ההתבהמות והמקדונלדיזציה של החברה הישראלית, הם הצטרפו לפוליטיקה של הורסי החזון של אקדמיה הומניסטית בישראל".

[התחברו ל calalist ב-facebook](#)